

HÁMOS DEZSŐ – BALASSA LÓRÁNT

*A magyar földadó-kataszter történeti áttekintése**

Bevezetés

Költségvetési törvényeink beosztása szerint a magyar állami egyenes adók közt sorrendben az első: a földadó.

I. A földadó az ún. hozadéki (tárgyi) adók csoportjába tartozik, mely a földnek tárgyi ismertetőjelek szerint meghatározott jövedelmét vonja adó alá; csak az ilyen módon megállapított jövedelmet veszi tekintetbe s figyelmen kívül hagyja az adóalany személyes viszonyait: az általa befektetett tőke kisebb vagy nagyobb voltát, gazdálkodásának mikéntjét stb., akár emelik ezek a tárgyi ismérvek szerint meghatározott hozadék összegét, akár csökkentik azt. Földadó alaptörvényünk, az 1875:VII. tc. 8. §-a, a föld jövedelmét tárgyi ismertetőjelek mellett a következőképpen határozta meg: „A föld tiszta jövedelmének vétetik a közönséges gazdálkodás mellett tartósan nyerhető középtermelésnek értéke, levonván belőle a gazdálkodási rendes költségeket. A földbirtokkal összekötött jogok, úgyszintén annak valamely iparággal vagy más földbirtokkal való gazdasági összefüggése a tiszta jövedelem kiszámításánál tekintetbe nem vétetnek, de viszont az azon fekvő terhek is figyelmen kívül hagyatnak.”

Ami már most a föld tiszta jövedelmének megállapítását illeti, ebben a tekintetben elméletileg elképzelhető az olyan eljárás is, amelyet

a személyes jövedelmi adó alapjának megállapítása céljából szoktak alkalmazni, vagyis a jövedelem megállapítása az adóalanyok részéről időszakonként adott vallomás és az ahhoz kapcsolódó hatósági nyomozás útján. A földadónál azonban, ahol sok-sok millió földrészlet tiszta jövedelmét kell megállapítani, ez az eljárás gyakorlatilag keresztülvihetetlen.

Előáll tehát annak szüksége, hogy a föld tiszta jövedelmét, az egyesek vallomásának mellőzésével és tisztára tárgyi ismérvek szerint hosszabb időre az állam állapítsa meg. E megállapítás eredményét az állam minden egyes földrészletre nézve feljegyzi; a feljegyzések összessége az ún. földadókataszter.

A földadókataszter célja tehát az, hogy a földadó kivethetése végett minden egyes földrészletnek adóalapját: az ún. kataszteri tiszta jövedelmet kimutassa.

Az adóalap, vagyis a kataszteri tiszta jövedelem meghatározásának tényezői: a földrészlet területe, művelési ága és minőségi osztálya. A földadó-kataszteri munkálatoknak tehát ezt a három adatot és természetszerűleg az adó alanyát, vagyis a föld tényleges birtokosát, okvetlenül tartalmazniuk kell.

A földrészlet területét felmérés útján határozzák meg, az pedig, hogy a terület nagyságával a tiszta jövedelem egyenes arányban van, bővebb magyarázatra nem szorul.

Nyilvánvaló az is, hogy a földrészlet művelé-

* A Tébé Kiadóvállalat az egyenes adókra és a közadók kezelésére vonatkozó törvényes rendelkezésekről szóló, *Egyenes adók* című, többkötetes mű kiadására vállalkozott az 1920-as években. A Pénzügyminisztérium a 64.684/1925. (VI. 21.) számú rendeletében „tekintettel arra, hogy a mű a gyakorlati igényeknek is minden tekintetben megfelel, ... a művet mint a hivatalos használatra is teljesen alkalmasat, az összes pénzügyi hatóságok, hivatalok és tisztviselők figyelmébe” ajánlotta, mert „a mű szerves áttekinthető rendszerben szakszerű magyarázatokkal, példákkal és betűsoros tárgymutatóval ellátva magában foglalja az egyenes adókra és a közadók kezelésére vonatkozó és érvényben levő törvényes rendelkezéseket”. (*Pénzügyi Közlöny*, 52. /1925/ 15:182.). A sorozat első kötete a földadóról szólt, amelyet HÁMOS DEZSŐ (1885–1949) és BALASSA LÓRÁNT (1890–1944) szerkesztettek, Budapesten 1927-ben jelent meg (Tébé könyvtár, 29.) A mű alcíme *Hivatalos összeállítás, végrehajtási utasítás, a kivétési és jogorvoslati eljárás szabályai, magyarázó jegyzetek, példák, betűsoros tárgymutató* volt. A bevezetőben a szerkesztők a földadó szabályozásának rövid történeti áttekintését írták meg, amely rövidegsége ellenére is olyan alapos, hogy a kataszter-történeti kutatásokat segíti annak közreadása. Az eredeti bevezető jegyzeteket nem tartalmaz, az itt szereplő lábjegyzeteket a *Catastrum* szerkesztői fűzték a szöveghez.

si ága jelentékeny befolyással van tiszta jövedelmének alakulására is. Egy tízholdas szántóföld tiszta hozadéka mindenestre más lesz, mint egy ugyancsak tízholdas legelőé.

Nem szenved kétséget az sem, hogy a két vagy több ugyanakkora területű és ugyanabban a művelési ágban használt földrészlet tiszta hozadéka sem lesz egyforma, hanem az különbözni fog a földek fizikai minősége (jobb vagy rosszabb volta) és megművelhetőségük körülményei szerint. Az ugyanazon művelési ágban használt földrészletek hozadékában mutatkozó ez a különbség az oka annak, hogy az egyes földrészleteket minőségük szerint is osztályozni kell. A földrészletek osztályba sorozása becslésen alapuló tevékenység és a földadóalap meghatározásának rendkívül fontos eszköze, mert az egyes földrészletek különböző hozadékképességét ez juttatja kifejezésre.

Az egyes földrészletek osztályba sorozása által az adóalap azonban csak akkor van meghatározva, illetőleg az egyes földrészleteket minőségük (hozadékképességük) szerint csak akkor lehet a megfelelő osztályba sorozni, ha az egyes minőségi osztályba tartozó földek tiszta hozadéka már megállapítást nyert. Ez a megállapítás, mint már említettük, tárgyi ismérvek, vagyis az átlagos terméseredmények, az átlagos termésárak és az átlagos termési költségek segítségével történik. Meghatározzák, hogy bizonyos évek során egy-egy művelési ágban az egyforma minőségű, tehát egy-egy osztályba sorozott földek milyen termést adtak: megállapítják, hogy ugyanazokban az években azon a vidéken, illetőleg a vidék rendszeres piacán mi volt a termények átlagos ára; végül meghatározzák, hogy ugyanazon idő alatt mekkora volt egy-egy minőségi osztályra nézve átlagosan a rendes gazdálkodási költség. Ebből a három tényezőtől számítják ki azután a föld tiszta hozadékát. Ezzel az eljárással közvetlen úton kapjuk meg a földadó kivetésének alapjául szolgáló tiszta hozadékot, s az ennek alapján készített katasztert hozadéki kataszter néven ismeri a pénzügytan. A magyar földadókataszter is hozadéki kataszter.

A hozadéki kataszter rendszerével szemben áll az értékkataszter, amely a föld hozadékát

közvetett úton a föld értékéből kívánja levezetni, abból az alap gondolatból indulva ki, hogy a föld értéke és hozadékképessége között szoros összefüggés van. Emellett a rendszer mellett azt hozzák fel, hogy az ország minden vidékéről összegyűjtött részletes eladási és haszonbérleti adatok alapján a földrészletek értéke könnyebben és biztosabban megállapítható, mint az előbb említett eljárással azok tiszta hozadéka. A föld értéke és hozadéka között elvitathatatlanul áll fenn bizonyos kapcsolat. De azt alig lehet állítani, hogy ez a kapcsolat az egyes konkrét esetekben szigorú következetességgel megnyilvánulna. S az is erősen vitatható, hogy a föld értékét annyival könnyebben és biztosabban lehetne megállapítani, mint az előbb ismertetett eljárással annak tiszta hozadékát.

Földadókataszterünk alaptörvénye, az 1875:VII. tc. megalkotása előtt, 1869-ben a pénzügyminiszter a földadó reformja tárgyában összehívott bizottsághoz a tekintetben is kérdést intézett, hogy a megalkotandó új földadótörvény a hozadéki vagy az értékkataszter alapjára helyeztessék-e?

A bizottság határozottan a hozadékkataszter mellett foglalt állást a következő indokoknál fogva: a kisbirtok eladási ára aránylag mindig nagyobb, mint a nagybirtoké, s ezenkívül sokkal gyakrabban kerül eladás alá, mint a nagybirtok. Ennek folytán a kisbirtok aránylagosan magasabb értéke lenne az irányadó a nagybirtok földadóalapjára nézve is. Ellene szól az értékkataszternek az a körülmény is, hogy az adásvétel indokai (az eladó kényszerhelyzete, a vevő részéről megadott, az átlagos forgalmi áron felüli *pretium affectionis*) az ugyanazon belső értékű birtokra a legkülönbözőbb eladási árat eredményezhetik. A bérösszegeket továbbá lényegesen befolyásolhatja a kereslet és kínálat nagysága: a földbirtok ára és a bérösszegek magassága pedig a mindenkori kamatlábból s a pénz értékének biztonságától is függ: mindez mutatja, hogy a földbirtoknak az átlagos eladási árak és haszonbérleti összegek alapján megállapított értéke nem megnyugtató, következésképp nem lehet megnyugtató az ebből az értékből földadóalap gyanánt levezetett tiszta hozadék sem.

A tárgyalt általános indokokon kívül az említett bizottság szerint az érték-kataszter nálunk azért sem lenne okszerűen alkalmazható, mert egyes művelési ágakat, mint az erdőket, legelőket vagy nádasokat egymagukban eladni vagy bérbe adni nem szokták, ellenkezőleg, az adásvétel vagy bérlet tárgya csaknem mindig egy egész birtok, amelyben többféle művelési ág és minőségi osztály van képviselve, s a vételárban, illetőleg a bérösszegben bennfoglaltatik a felszerelés és az épületek értéke is. Már most annak megállapítása, hogy az egész birtok vételárából, illetőleg a bérösszegeből mennyi esik az egyes művelési ágakra és minőségi osztályokra, igen bonyolult feladat. Ellene szól nálunk az érték-kataszter alkalmazásának az is, hogy a földbirtok ára hazánkban gyors hullámvásznak van kitéve, nagyon függ a gabonaáraktól: a jó vagy rossz terméstől; nemkülönben az a körülmény is, hogy a földbirtok értéke nálunk igen nagy különbségeket mutat, aszerint, amint azt jól vagy kevésbé jól művelik. Nem ritkaság, hogy ugyanazon talajminőségből egy jól megművelt telek ötször akkora áron kel el, mint egy ugyanakkora, de kevésbé okszerűen művelt földterület.

II. A földadónak ma is fennálló rendszerét (a hozadéki kataszteri földadót) nálunk az 1850. évi március hó 4-én kelt nyílt parancs (patens)¹ hozta be, amely az osztrák örökös tartományokban már régebben bevezetett földadórendszert a magyar korona országaira is kiterjesztette. E rendszer szerint a földadó tárgya minden gazdaságilag használható földterület, alapja pedig a közönséges gazdálkodás mellett tartósan elérhető tiszta jövedelem, amely után az adót bizonyos és évenként meghatározott százalékban vetik ki. Az adó kivethetése céljából az említett nyílt

parancs elrendelte a föld tiszta hozadékának községenként való kipuhatolását és ugyancsak községenként ideiglenes kataszter készítését.

E községenként készült kataszternek alapja az adótelekkönyv (földkönyv) volt, amely a községben fekvő egyes földrészletek dűlőjét, helyrajzi számát, területét, művelési ágát, minőségi osztályát, a tulajdonos nevét és a kataszteri tiszta jövedelmet tartalmazta. A területet 1600 négyszögöles holdakban (kat. hold) számították. Az egyes földrészletek tiszta jövedelmének kiszámításához szükséges földmérési alapot az első felvételnél többnyire szóbeli bevallás szerint vagy egyszerű láncmérések alapján jegyezték fel; később ezt a bizonytalan térmértéket az 1851–59. években végzett dűlőnkénti, ún. konkréтуális felmérés alapján a valóságot megközelítő adatokkal helyettesítették.²

A földadó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelmet hat művelési ág (a maiak közül hiányzott a kert, amelyet a legjobb minőségű rétekekkel vettek egyenértékűnek) és általában három minőségi osztály szerint a termés, a terményárak és a gazdálkodási költségek átlagai segítségével számították ki.

Ennek az ideiglenes kataszternek a készítését 1850. év augusztus havában kezdték meg s Magyarországon 1859-ben, Erdélyben 1867-ben fejezték be. Ez a kataszter az ún. „földadó-ideiglen”, amelynek hatályát az alkotmányos korszakban az 1868:XXV. tc. a földadó-kivetés céljaira ideiglenesen továbbra is fenntartotta. Ennek alapján történt nálunk a földadó kivétele egészen 1884-ig, amikor azután az 1875:VII. tc. alapján készült új, az ún. állandó kataszter lépett hatályba.³

Mai földadókataszterünk a földadó sza-

1 1850-diki március 4-kén kelt császári nyíltparancs, mellyel Magyar-, Horvát-, Tótországban a Tenger mellékellet egyetemben, Erdélyben, a Szerb vajdaság és a temesi bánóságban telekadó-ideigleneg hozatik be. Kaiserliches Patent, womit in Ungarn, Croatien, Slavonien sammt dem Küstenlande, Siebenbürgen, der serbischen Woiwodschaft und dem Temeser Banate ein Grundsteuer-Propositorium eingeführt wird. *Magyar koronaországot illető országos törvény- és kormánylap*, VIII. (1850) 80–84.

2 A dűlőnkénti felmérésről I. TÖRÖK ENIKŐ: Solt város ideiglenes felmérésének dokumentumai. *Catastrum*, 2. (2015) 2:22–30.; SCHMIDT ANIKÓ: Szentés dűlőnkénti felmérése. *Catastrum*, 3. (2016) 4:32–37.

3 Ezt a kifejezést két jelentésben használták. 1. A részletes felmérést végző műszaki szervezetnek ez volt a neve 1894-ig, amely az állandó kataszter mint földadórendszer számára végezte a műszaki munkákat, a földrészletek területének megállapítását. 2. Az 1849-ben elrendelt, az 1875:VII. tc.-ben szabályozott és 1885-től érvényes földadórendszer, amelyben az adóalap a föld tiszta jövedelme, amelyet tárgyi ismérvek (a földrészlet területe, művelési ága és minőségi osztálya) szerint hosszabb időre az állam állapít meg. A földadó megállapítását a részletes felmérés felhasználásával – ahol ilyen rendelkezésre állt – a Földadó-szabályozás, majd 1885-től a „földadó-nyilvántartás és kataszteri helyszínelés” néven emlegetett szervezet végezte 1918-ig.

bályozásáról szóló 1875:VII. törvénycikken nyugszik. Ez a törvény elrendelte, hogy a magyar állam területén fekvő minden földbirtok tiszta jövedelmét újból ki kell nyomozni és általános új földadókatasztert kell készíteni.

A földadó tárgya e törvény szerint maradt az, ami az ideiglenes kataszter idejében volt, vagyis minden gazdaságilag használható terület, ha azt tényleg más célra fordítják is.

Az adóalap meghatározását tárgyi ismervek mellett rendelte el a törvény és ehhez képest a föld tiszta jövedelmének vette a közönséges gazdálkodás mellett tartósan nyerhető közép-termés értékét, levonván belőle a gazdálkodási rendes költségeket. A törvény értelmében a földbirtokkal összekötött jogokat, úgyszintén annak valamely iparággal vagy más földbirtokkal való gazdasági összefüggését a tiszta jövedelem kiszámításánál nem vették tekintetbe, de figyelmen kívül hagyták a földbirtok terheit is.

A tiszta hozadékot, vagyis a földadó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelmet hét művelési ág (szántóföld, kert, rét, szőlő, legelő és nádas)⁴ és legfeljebb nyolc minőségi osztály szerint becslés útján nyomozták ki.

A becslést az állam egész területén egyidejűleg hajtották végre, de nem községenként, mint az az ideiglenes kataszter készítése alkalmával történt, hanem e célból az országot kerületekre, ezeket pedig lehetőleg egyenlő becslőjárásokra osztották fel, s a becslést járasonként fogatosították akként, hogy csak minden járásra állítottak fel egy tiszta jövedelmi fokozatot, vagyis csak minden becslőjárásra nézve állapították meg azt, hogy az annak területén átlagosan szokásos gazdálkodási mód, termés, termékárak és gazdálkodási költségek mellett minden művelési ágban és ezeknek minden egyes minőségi osztályában kataszteri holdanként mennyi átlagos tiszta jövedelem érhető el. Egy-egy becslőjárásnál kisebb körzetre nézve csak akkor fogatosítottak külön becslést, ha ennek gazdálkodási viszonyai annyira különlegesek voltak, hogy azokat a becslőjárás többi részével azonosítani nem lehetett: ebben az esetben a különleges viszonyokkal bíró s

„osztályozási vidék”-nek nevezett ilyen körzetet külön becslés alá vették és számára külön tiszta jövedelmi fokozatot készítettek.

Minden művelési ágban annyi osztály felállítását írta elő a törvény, amennyi a tiszta jövedelemre tényleges befolyással bíró gazdasági és értékesítési viszonyok különbségei mellett szükséges volt. A felállítható minőségi osztályok száma azonban járasonként, illetőleg osztályozási vidékenként legfeljebb nyolc lehetett.

A törvény azt is elrendelte, hogy a minőségi osztályok jelzése végett művelési áganként olyan földrésztleteket kell kijelölni, amelyek az egyes minőségi osztályok talaját, fekvését és egyéb jellegzetes tulajdonságait szembevetően mutatják. Ezek az ún. mintateretek, amelyekhez hasonlítva történt a többi földrésztletek osztályba sorozása. Noha a becslés nem községenként, hanem becslőjárasonként, illetőleg osztályozási vidékenként történt, a törvény értelmében minden községben az ott előforduló művelési ágak és minőségi osztályok mindegyikére külön mintateret kellett kijelölni.

A termés évi átlagát a becslőjárás, illetőleg az osztályozási vidék nagyobb részében szokásos gazdálkodási rendszer alapján, a fánál az illető vidéken szokásos vágásforduló (forda) egész évsorozatának átlaga, az erdei mellékhaszonvételeknél 25 év, szőlőknél 15 év, a többi művelési ágnál pedig 10 év tapasztalatai szerint számították ki.

A gazdálkodási költségek megállapításánál az 1875:VII. tc. úgy rendelkezett, hogy a napszám és az anyag értékének átlagát hat év középárai szerint kell kiszámítani.

A termények évi átlagárának kiszámításánál szintén hat év középárait kellett figyelembe venni 20% levonás mellett: kivétel volt a fa, amelynél az évi átlagár kiszámításához 20 évi időszak középárai szolgáltak alapul, minden levonás nélkül.

Az 1875:VII. tc. némely intézkedéseinek módosítását tartalmazó 1881:XL. tc. azonban a gazdálkodási költségek és terményár átlagának kiszámítására meghatározott hatévi időszakot

4 A felsorolásból kimaradt az erdő.

nem találta elegendőnek, miért is kimondotta, hogy az országos földadóbizottság a kataszteri tiszta jövedelmet az említett hatéves időszakon felül még további évek gazdasági viszonyainak figyelembevételével állapítja meg.

A tiszta jövedelmi fokozatok felállítása után az egyes földrészleteket a minőségüknek megfelelő és a mintaterék által képviselt osztályokba sorozták be. Ezt a műveletet a pénzügyminiszter által kinevezett becslőbiztos (erdőknél az erdőbecslő) és a választott járásbecslő a helyszínén hajtotta végre.

Az egyes becslőjárásokra, illetőleg osztályozási vidékre nézve felállítandó minőségi osztályok számát és minden osztály holdankénti tiszta jövedelmét (a tiszta jövedelmi fokozatát) az ún. járási és kerületi bizottságok előmunkálatai alapján véglegesen az országos földadóbizottság állapította meg.

Az osztályba sorozás eredménye ellen beadható felszólalások felett első fokon a járási bizottság, másodfokon a kerületi bizottság határozott. Két egybe nem hangzó határozat ellen az országos földadóbizottsághoz lehetett jogorvoslattal élni. (Az 1875:VII. t-cikknek a jogorvoslatokra vonatkozó rendelkezéseit egyszerűsítette az 1881: XL. tc.)

Az 1875:VII. t.-cikkkel elrendelt új földadó-kataszter végső munkálatai (a felszólalások elintézése) az 1885. évben fejeződtek be teljesen. De már az 1884. évi földadó kivetése az új földadó-kataszteri munkálatokban foglalt kataszteri tiszta jövedelem alapján történt, az osztályba sorozás ellen beadható felszólalási jog fenntartásával.

A 10 éven át készült földkataszter a magyar államnak 21 millió 700 ezer forintjába került.

A földadó szabályozásáról szóló 1875:VII. tc. a földadókataszter nyilvántartásáról is intézkedett, vagyis elrendelte, hogy bizonyos időközti változásokat az elkészült új földadókataszterben keresztül kell vezetni s a földadó-kivetésnél érvényesíteni. Földadó-alaptörvényünknek a földadókataszter nyilvántartásáról szóló intézkedéseit részletesebb szabályozás kapcsán az 1885:XXII. tc. léptette életbe. Eszerint a földadókataszterben a következő változásokat kellett nyilvántartani:

1. ha valamely községben tagosítást vagy más birtokrendezést hajtottak végre;

2. ha valamely községben részletes kataszteri felmérés történt;

3. ha a község határa változott;

4. ha valamely földrészlet földadó-kötelezettsége megszűnt, vagy valamely addig földadó alá nem tartozott földrészlet adókötelezettsége beállott, vagy a földrészlet ideiglenes adómentességet nyert, vagy az ideiglenes adómentesség megszűnt;

5. ha a földrészlet tényleges birtokosa változott.

Mint látható, a földrészlet művelési ágában beállott változás nyilvántartását ez a törvény nem írta elő. Ha tehát valamely földrészletet a földadókataszter készítése idején legelőnek használtak, s azt mint ilyent vették fel az 1875:VII. tc. alapján készült földadókataszterbe, az a legelőre nézve megállapított kataszteri tiszta jövedelem után fizette a földadót akkor is, ha tulajdonosa a legelőt időközben feltörte és a kétségtelenül nagyobb jövedelmezőségű szántóföld gyanánt használta. Ez az állapot egészen 1909-ig állott fenn, amikor a földadókataszter kiigazításáról szóló 1909: V. tc. a földadóra vonatkozó egyéb fontos rendelkezések közt azt is elrendelte, hogy az állandó jellegű művelésiág-változásokat azontúl a földadókataszterben nyilván kell tartani s a földadó kivetésénél érvényesíteni.

Mint minden kataszter, az 1875. évben megkezdett és az 1885. évben befejezett magyar kataszter is foglalt magában aránytalanságokat. Ezek az aránytalanságok a helyenként tévesen végrehajtott osztályba sorozásnak vagy a nem kellő pontossággal felállított tiszta jövedelmi fokozatoknak voltak a következményei. Az idő haladásával a változott viszonyok az aránytalanságokat csak növelték. A földadó arányos kivetésének továbbá egyik legfőbb akadálya az volt, hogy, mint említettük, a művelésiág-változás az érvényben lévő törvények szerint nem volt nyilvántartás tárgya.

Mindezeket a bajokat kívánt segíteni az 1909:V. tc., amely a földadó arányosabbá tétele végett elrendelte az 1875:VII. tc. alapján

készült földadókataszter kiigazítását. Ez a kiigazítás kiterjedt:

1. az egyes földrészleteknél a művelési ágban beállott állandó változások keresztülvezetésére általában;

2. ott, ahol egyes földrészleteknek, dűlőknek vagy egész határoknak akár már eredetileg tévesen történt osztályozása, akár pedig időközi változások folytán nagy aránytalanságok mutatkoztak, ezeknek az aránytalanságoknak új osztályba sorozás s ott, ahol az elkerülhetetlenül szükséges volt, egyúttal új tiszta jövedelmi fokozatok felállítása által leendő megszüntetésére.

Az egyes földrészleteknél a művelési ágban beállott változásokat minden községre nézve hivatalból vették fel s vezették keresztül a földadó-kataszteri munkálatokon, míg ellenben az említett aránytalanságok csak ott igazítottak ki, ahol eziránt a törvény által megállapított eljárás során javaslatot tettek.

Az aránytalanságok megszüntetésére irányuló kiigazítási eljárás a törvényhatóság, a pénzügyigazgatóság, a helyszínelési felügyelőség, a községi képviselőtestület vagy legalább 20 községben földadóköteles birtokos javaslatára indult meg.

Abban a kérdésben, hogy a fenti kataszteri kiigazításnak van-e helye, végérvényesen az országos földadóbizottság döntött.

A művelésiág-változásoknak a földadókataszterben való keresztülvezethetése céljából elrendelte a törvény, hogy azokat a földrészleteket, amelyeket a kataszteri felvétellel nem azonos művelési ágban már állandóan használtak, a községi előjáróságok 1909 végéig hivatalból foglalják jegyzékbe.

Kimondotta a törvény azt is, hogy 1910. évi január hó 1-től kezdve a művelési ágban beállott változás földadó-kaszteri nyilvántartás tárgya, mi célból a változást a tényleges birtokos bejelenteni köteles. A bejelentés elmulasztása esetében a változást hivatalból kell felvenni, a földadókataszterben keresztülvezetni s természetesen az adóztatásnál érvényesíteni.

A községi előjáróságok mellett a földadókataszter kiigazításával járó teendőket az 1885:XXII. t.-cikkkel szervezett földadó-nyil-

vántartási és kataszteri helyszínelési tisztviselők, valamint ideiglenesen alkalmazott közegek végezték.

A munkálatok irányítása és érdemben való eldöntése végett minden vármegye területén egy vármegyei (városi), a központban pedig országos földadóbizottság működött.

A vármegyei (városi) földadóbizottság az eléje terjesztett javaslatokat tárgyalás alá vette s a tiszta jövedelmi fokozatok felett, különös tekintettel az egyes tételek arányosságára, határozott.

A tárgyalások befejezésével a munkálatokat a pénzügyminiszterhez terjesztették fel, aki a tiszta jövedelmi fokozatokra vonatkozó munkálatokat megvizsgáltatta és javaslat kíséretében az országos földadóbizottság elé terjesztette. A tiszta jövedelmi fokozatokat végérvényesen és további jogorvoslat kizárásával az országos földadóbizottság állapította meg. Az új tiszta jövedelmi fokozatok kiszámítása, mint az alapkataszter készítése alkalmával, a termés, a terményár és a gazdálkodási költségek átlagai alapján történt.

Ha valamely becslőjárásra vagy osztályozási vidékre nézve az országos földadóbizottság új tiszta jövedelmi fokozat felállítását rendelte el, a törvény értelmében az ilyen becslőjárás vagy osztályozási vidék valamennyi községe új osztályba sorozás alá került, ha ellenben az országos földadóbizottság csak új osztályba sorozást rendelt el, a kiigazítási művelet a meglévő tiszta jövedelmi fokozat alapján azokra a földrészletekre, dűlőkre vagy községi határokra szorítkozott, amelyekre az elrendeltetett.

A kiigazítási eljárás befejezése után az eredmény figyelembevételével minden egyes községre nézve új földadó-kaszteri munkálatok készültek, amelyeket a község- (város-) háznál közszemlére tettek ki. Az érdekeltek az új osztályba sorozás ellen vagy az alacsonyabb osztályba sorozás mellőzése miatt felszólalással élhettek. A felszólalások felett első fokon a vármegyei (városi) földadóbizottság határozott. Utóbbinak határozata ellen az országos földadóbizottsághoz lehetett fellebbezni. Az országos földadóbizottság a fellebbezés felett végérvényesen döntött.

Az 1909. év derekán megkezdett földadókataszter-kiigazítási munkálatok 1912. év végével fejeződtek be és a földadó a kiigazított földkataszteri munkálatokban foglalt kataszteri tiszta jövedelem alapján 1913. évi január hó 1-től kezdve vettették ki.

A földadókataszter-kiigazítás költségei 16 millió 100 ezer koronát tettek ki.

A földadó alapja tehát ma is az a kataszteri tiszta jövedelem, amelyet az 1875:VII. tc. értelmében készített és az 1909:V. tc. rendelkezései szerint kiigazított földadó-kataszteri munkálatok feltüntettek, természetesen azoknak az időközi változásoknak figyelembevételével, amelyeknek a földadókataszterben való nyilvántartását különböző törvények elrendelik.

A földadó-kaszteri munkálatokban nyilvántartott kataszteri tiszta jövedelmet mélyen érintő rendelkezéseket tartalmaz még a földadó kivetésének és az ezzel kapcsolatos kérdéseknek újból való szabályozásáról szóló 1922:XXI. t.-cikknek (búza-földadó-törvények) 9. §-a. E § első bekezdése szerint „amennyiben valamely község képviselő-testülete a község határában fekvő 1000 kataszteri holdon felüli földbirtok osztályozását aránytalanak tartaná, a jelen törvény életbeléptéből számított három hónap alatt az illetékes pénzügy-igazgatóságnál javaslatot tehet az illető földbirtok külön megjelölendő földrészletei osztályozásának felülvizsgálása iránt, mely javaslat alapján a kérdéses földrészletek új osztályba sorozása szabályszerű módon végrehajtandó”. A községi képviselő-testületek által benyújtott ilyen nemű javaslatok alapján az új osztályba sorozások végre is hajtottak, s azok eredménye a földadókataszterben keresztülvettették. Minthogy az ilyen javaslatok beterjesztésére megállapított határidő (az 1922: XXI. tc. 1922. évi szeptember hó 23-án lépett életbe) már lejárt, ez a törvényes rendelkezés ki van merítve s így hatálytalan.

Érvényben van azonban az említett 9. § második bekezdése, amely az adózónak bizonyos feltételek mellett módot nyújt arra, hogy a földadó-kaszteri munkálatokban nyilvántartott kataszteri tiszta jövedelmének kiigazítását bármikor kérelmezhesse, más oldalról

pedig a pénzügyi kormányzatnak is megadja a lehetőséget, hogy az érvényben álló osztályozások felülvizsgálását hivatalból elrendelje.

A beálló változások eredménye a földadókataszterben természetesen keresztülvettetik és az adókiivetésnél érvényesítetik.

A földadóra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó nagyszámú törvény közül a már említett 1875:VII. tc., 1885:XXII. tc., 1909:V. tc. és az 1922:XXI. tc. az olyanok, amelyek a földadóra vonatkozó egyéb rendelkezések mellett a földadó alapjára, vagyis a kataszteri tiszta jövedelemre kiható intézkedéseket foglalnak magukban. Ezekkel a törvényekkel szemben a földadóra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazó többi törvények az adóalapot nem érintik, hanem az ideiglenes adómentességekről, a földadó kulcsáról, az elemi csapások címén igényelhető földadó-elengedésről, a vízi társulatokat megillető kedvezményekről stb. szóló szabályokat tartalmazzák.

A földadó-kaszteri munkálatokban nyilvántartott adóalap: a kataszteri tiszta jövedelem mellett a földadó mértékének másik tényezője a földadó kulcsa.

Említettük már, hogy az 1875:VII. t.-cikkkel elrendelt földadókataszter alapján a földadó először az 1884. évtől kezdve vettették ki. A kivetési kulcs tekintetében az 1881:XL. tc. és az 1883:XLVI. tc. tartalmazott rendelkezéseket. Az előbbi törvény a földadót a magyar korona egész területére nézve 29 millió forintban s az utána járó föld-tehermentesítési járulékot Horvát-Szlavónországtól eltekintve 11 millió forintban kontingentálta. Az utóbb említett törvénycikk még az új földkaszter alapján történt kivetés előtt a földadókontingenst 3 millió forinttal leszállította és felhatalmazta a pénzügyminisztert, hogy 1884-től kezdve a földadót oly százalékban vethesse ki, hogy az állami földadó összege a föld-tehermentesítési járulék nélkül 26 millió forintot meg ne haladjon. Ezen az alapon a földadó kulcsa a kataszteri tiszta jövedelemnek 17,1%-ában, a föld-tehermentesítési járuléké pedig 8,4%-ában, összesen 25,5%-ban állapított meg. A föld-tehermentesítési járulék kulcsának külön megállapítására azért volt szükség, mert a

volt határőrvidéken ezt a járulékot fizetni nem kellett.

Ez a kivetési kulcs az 1912. év végéig volt érvényben. Az 1909:V. tc. értelmében 1913. évi január hó 1-től kezdve az egyesített állami földadó és föld-tehermentesítési járulék a kataszteri tiszta jövedelem 20%-ában állapított meg, s a földadó kivetése ezzel a kulccsal az említett évtől kezdve már a kiigazított földadó-kataszteri munkálatokban foglalt kataszteri tiszta jövedelem alapján történt. 1913-tól kezdve a földadót a volt határőrvidéken is 20%-ban kellett kivetni.

Ezzel a 20%-os kulccsal történt a földadó kivetése egészen az 1919. év végéig. A háborút követő időkben megindult pénzromlási folyamat, s a földbirtok aránylag kedvezőbb helyzete az 1920. évben arra indította a törvényhozást, hogy a földadó terhét felemelje.

Ehhez képest az 1920:XXIII. tc. kimondotta, hogy 1920. évi január hó 1-étől kezdve a földadót a kataszteri tiszta jövedelem tízszeres összegének 20%-ával kell kivetni.

Pénzünk további rohamos elértéktelenedése és a föld termékei árának ezzel lépéstartó emelkedése azonban csakhamar azt eredményezte, hogy a fenti módon felemelt földadó a földbirtokra nézve nem jelentett többé számba vehető terhet. Emellett a pénzürték folytonos romlása az adózóknak csakis előnyt, az államkincstárnak pedig csakis hátrányt jelentett. Mindezen okoknál fogva az 1922. évi törvényhozás a földadót, az állandóságát veszített pénzürték helyett, a búzaérték alapjára helyezte és az 1922:XXI. t.-cikkben úgy rendelkezett, hogy „a kataszteri tiszta jövedelem után az 1909:V. tc. rendelkezései alapján megállapított földadót (szóval a kataszteri tiszta jövedelem 20%-ában megállapított földadót) 1922. évi július hó 1-étől kezdődőleg búzaértékben kell kivetni egészen 1925. évi június hó végéig, mint amely időpontig remélhető, hogy a jelenleg árhullámnak kitett pénzürték állandósul és végleges relációja megállapítható lesz. A kivetést úgy kell foganatosítani, hogy a kataszteri tiszta jövedelem 20%-ában megállapított földadó minden koronája 5 kg búzával veendő egyenértékűnek. Az adó készpénzben fizetendő, a búzának a tényleges fizetés

hónapjára megállapítandó értéke szerint, amely búzaértéket a mindenkori budapesti búzaárnak megfelelően minden negyedévben a következő negyedévre szóló érvénnyel a Pénzügyi Tanács állapít meg”.

A búzaértékben fizetendő földadó nem maradt 1925. év június hó végéig érvényben, mint azt az erről szóló törvény eredetileg tervezte. Időközben a pénzügyi kormány az 1924. évben abba a helyzetbe jutott, hogy a pénzürték folytonos süllyedése következtében teljesen felborult államháztartás egyensúlyának a helyreállításához szükséges intézkedéseket, az ún. szanalási programot megállapíthatta és azt az 1924:IV. t.-cikkkel életbe is léptette.

Ezzel a törvénnyel a közszolgáltatások az aranyérték alapjára helyezték s így egyedül a földadónál egy más értéket (a búzaértéket) fenntartani nem lett volna indokolt. Az említett 1924:IV. tc. tehát kimondotta, hogy 1924. évi július 1-től kezdve a földadó kulcsa a kataszteri tiszta jövedelem 25%-a és a kataszteri tiszta jövedelem 25%-ában megállapított földadó aranykorona-értékben kivetettnek tekintendő. Az aranykorona értékét a köztartozások szempontjából időről időre a pénzügyminiszter állapította meg. Megjegyezzük itt, hogy az aranyértékű földadónál a háború előtti 20%-os adókulcshoz képest mutatkozó 5%-os emelkedés csak látszólagos volt, mert a 20%-os földadót még általános jövedelmi pótdadó és országos betegápolási pótdadó is terhelte, mely pótdadók a földadóra nézve 1922. évi július hó 1-től kezdve megszűntek.

Az 1925. évi július hó 1-től kezdődőleg az aranykorona értéke 17 000 papírkoronáról 14 500 papírkoronára szállított le. Nehogy az államháztartásnak nagy nehezen helyreálló egyensúlya veszélyeztessék, a pénzügyi kormánynak a szanalási törvényben nyert felhatalmazás alapján gondoskodnia kellett arról, hogy az államnak a földadóból származó bevétele a szorzószám leszállítása ellenére se csökkenjen. Ebből az okból a földadó 1924. évi július 1-től kezdve változatlan adókulcs mellett, de a kataszteri tiszta jövedelem 17%-kal megnövelt összege után vettették ki, egészen az 1926. év végéig.

A szanalási program végrehajtásával államháztartásunk egyensúlya helyreállván, ez a körülmény lehetővé tette a pénzügyi kormánzatnak, hogy egyes köztartozások mérsékléséről törvényjavaslatot terjesszen az országgyűlés elé. E törvényjavaslat alapján jött létre az egyes adók és illetékek mérsékléséről és a pengőértékben való számítással kapcsolatos rendelkezésekről szóló 1927:V. tc., amely egyéb adók és illetékek terhének mérséklése mellett a földadó terhét is enyhítette. A törvény szerint a földadó kulcsa 1927. évi január hó 1-től kezdve a pengőértékben megállapított kataszteri tiszta jövedelem 25%-a. A földadó mértékének ez a megállapítása annyiban jelent mérséklést, hogy e megállapítást megelőzően a kataszteri tiszta jövedelem minden koronája után 4241 papírkorona földadót kellett fizetni, míg ezzel szemben 1927. évi január 1-től kezdve a földadó a kataszteri tiszta jövedelem minden koronája után 29 pengőfillér, ami 3625 papírkoronának felel meg, tehát a csökkenés a kataszteri tiszta jövedelem minden koronája után 616 papírkorona, vagyis körülbelül 5 pengőfillér.

III. Az eddig elmondottakból láthatólag a földadó alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelem megállapításánál a föld nyers hozadékából csak a gazdálkodási rendes költségek vonattak le, s a föld hozadékának ezekkel a gazdálkodási rendes költségekkel kibebiztosított összege adta az adókiivetés alapjául szolgáló kataszteri tiszta jövedelmet.

A földek hozadékát ugyancsak tényleg terhelő azok a különös gazdasági költségek azonban, amelyek egyes területek termőképességének biztosítása vagy fokozása céljából végrehajtott ármentesítési és egyéb vízi művek létesítésére és karbantartására fordítottak, a föld hozadékából nem vonattak le, s így az a helyzet állott volna elő, hogy az ártéri kötelékbe nem tartozó (vízszabályozási művek különös költségeivel nem terhelt) területek ugyanolyan mérvű földadóval lettek volna megterhelve, mint a vízi művekkel védett s ezeknek a műveknek

nagy költségeit (különös gazdasági költségeket) viselő földterületek.

Ennek a méltánytalanságnak veszik elejét az ártéri birtokosoknak, illetőleg azok vízi társulatokba és érdekeltségekbe tömörült összességének nyújtott adókedvezmények.

A vízi társulatokat és érdekeltségeket megillető adókedvezmények első nyomait már az adó provizórium behozatalakor kibocsátott nyílt parancsokban és rendeletekben feltalálhatjuk.

Már az 1850-ik évben kiadott becslési Utasítás 33. §-a szerint „ha némely földdaraboknál még külön kiadásokat kell tenni, az ily művelési ágra szánt földek a létező különbségek szerint osztályozandók”, a 129. § pedig a holdankénti kataszteri tiszta jövedelem megállapításánál ezeknek a különös költségeknek levonására nézve elrendeli, „hogy a művelési költségek ezen levonási száztólíjának alkalmazásánál, a vízáradások elleni véd-szerek költséges fenntartása alapul szolgál a levonási századrész legközelebbi magasabb fokozatának alkalmazására”.⁵

Ez a rendelkezés tehát a kataszteri tiszta jövedelem megállapításánál már részben figyelembe vette a különös gazdasági költségeket, amennyiben kimondta, hogy a vízi művek által védett terület nyers hozadékából a gazdálkodási rendes költségeken felül a vízi művek fenntartására fordított költségeknek megfelelő százalék is levonandó, minél fogva ezzel a százalékkal csökkentett kataszteri tiszta jövedelem után a mentesített területekre kivetett adó is kisebb lett.

Az 1854. évi február hó 5-én kelt rendelet értelmében a szabályozás által művelésnek megnyert területek országos és fejedelmi adótól mentesek.

A fent említett 1850. évi becslési Utasítás értelmében a mentesített ártérben fekvő területek kataszteri tiszta jövedelmének megállapításánál csak a vízszabályozási művek fenntartására fordított kiadások voltak számításba vehetők, míg a vízi művek létesítésére fordított

⁵ *Utasítás az 1850-ki martius 4-ről kelt legfelsőbb patens által rendelt földadó-provisorium számára eszközendő földjövedelem-kiszámítások véghezvitelére. Instruktion zur Ausführung der Grundertrags-Erhebungen für das mit dem allerhöchsten Patente vom 4. März 1850. Buda, 1850.*

mulasztotta és azokat hivatalból vették fel (19. §. 1.)—(1.) bekezdés és 24. §. (2) bekezdés 2. i) pontjának befejező mondata), tehát adóellátás esete forog fenn, a szaporulat az elítelt adóárgy felfedezésének, vagyis a művelési ág- vagy adóárgyváltozás hivatalból történt felvételének napját követő ötödik naptári év végéig lehet előírni, még pedig ebben az esetben a művelési ág- vagy adóárgyváltozást követő év elejétől kezdve visszamenőleg és tekintet nélkül az elítelt adóárgy felfedezéséig lefolyt évek számára, mert az adóellátás tartama alatt az elévülés az elítelt javára nem folyik. Ha azonban a szaporulat az elítelt adóárgy felfedezésének napját követő ötödik naptári év végéig elő nem írták, azt később már csak az elévülési időre visszamenőleg lehet előírni. Példa: valaki 1922. évben szántóföldjét szőlővel ültette be, a művelési ág változás bejelentését elmulasztotta s a változás 1935. évi június hó 3-án fedeztetett fel. A beállott földadózaporulatot a kinstár 1923. évi január hó 1-től követelheti, ha azt legkésőbb 1940. évi december hó 31-éig előírta. Ha az előírás csak 1941-ben történik meg, a földadózaporulat csak 1930. évi január hó 1-től kezdődőleg követelhető.

II. FEJEZET.

Az adóalap meghatározása. A földadókataszter.

8. §.

(1) A földadó alapja a földbirtoknak a földadókataszteri alpmunkálatokban feltüntetett kataszteri tiszta jövedelme.

Utasítás. A földadókataszteri alpmunkálatok: a kataszteri (színes) birtokvázlat, a kataszteri telegkönyv, a részletes osztálykivonat, a kataszteri birtokívek, a kataszteri birtokívek összesítése és a mintaterek jegyzékei.

Magyarázat. 1. A kataszteri (színes) birtokvázlat az állami földmérés által az egyes községekről készített eredeti térképek színezett másolata, mely helyrajzi (topographikus) fekvésük

szerinti sorrendben a községben fekvő összes földrésztetek rajzát foglalja magában, az egyes földrésztetek helyrajzi számának, művelési ágának és azok nevének feltüntetésével, akik a község felmérésekor az egyes földrésztetek lényeges birtokosai voltak. Az eredeti térképek és ezek nyomán a kataszteri birtokvázlatok 1:2880 méterarányban készülnek s rajtuk 1 kataszteri hold = 1600 négyszögöllel.

Csonka-Magyarországnak több mint kétharmad része már modern, háromszögelési alapon van részletesen felmérve. Azokban a községekben, ahol a felmérés ilyen alapon történt, a forgalomban lévő kataszteri térképek és birtokvázlatok teljes pontosságúak. Ellenben az országnak részletesen még fel nem mért részében forgalomban lévő régi kataszteri térképek és birtokvázlatok pontossága csak megközelítőleges.

De a modern alapokra fektetett részletes felmérés ezeken az országrészekben is állandóan folyik s nyomában mindenütt új földadókataszteri munkálatok készülnek.

2. A kataszteri telegkönyv a természetben való fekvésüknek megfelelő helyrajzi sorrendben egy-egy község összes földrészteteit tartalmazza, a dűlő, a felmérés során megállapított terület, a kataszteri becsülés során megállapított művelési ág és minőségi osztály feltüntetésével, tartalmazza továbbá az egyes földrésztetek eredeti tényleges birtokosait, vagyis azokat, akik a kérdéses földrészteteket a földadókataszteri alpmunkálatok készítésekor birtokolták.

3. A részletes osztálykivonat az egyes földrésztetek kataszteri tiszta jövedelmét tünteti fel, művelési ág és minőségi osztály szerint, helyrajzi sorrendben, a tényleges birtokos megnevezése nélkül. A részletes osztálykivonat tehát a kataszteri telegkönyv kiegészítésére szolgál, amennyiben a telegkönyvben foglalt adatokhoz a kataszteri tiszta jövedelmi adatokat szolgáltatja.

A kataszteri (színes) birtokvázlatoknak, a kataszteri telegkönyvnek és a részletes osztálykivonatnak eredeti példányait a pénzügyigazgatóság működési területéhez tartozó községekre nézve, a pénzügyigazgatóság kataszteri irattárában őrzik. A községekben (városokban) a kataszteri telegkönyvnek és kataszteri térképeknek rendszerint csak a másolata van meg, de azok beszerzésére a községek kötelezve nincsenek. 1901 óta a rész-

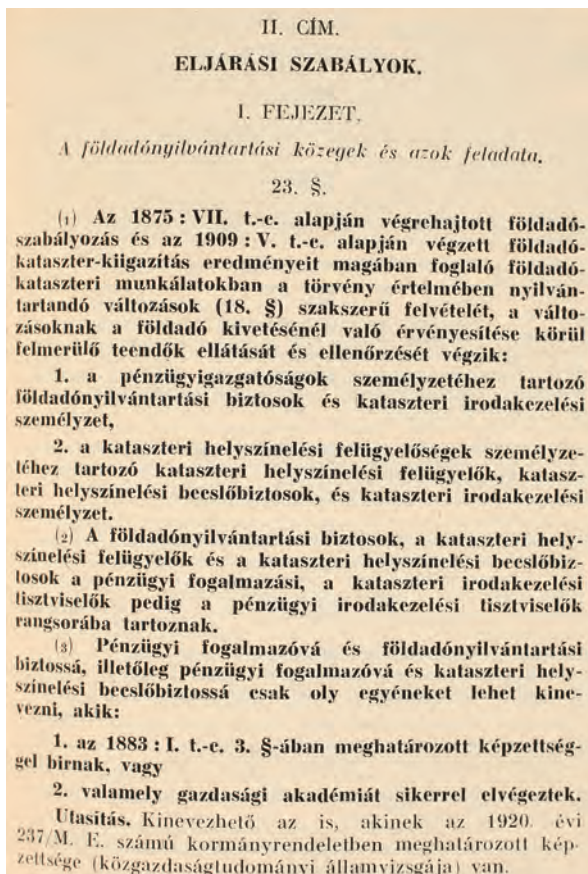
■ Részlet a könyvből: a földadókataszter

s a föld hozadékát ugyancsak kétségtelenül terhelő alaptőke nem volt figyelembe vehető; az 1854. évi február hó 5-én kelt rendelet pedig csak a 15 évi adómentesség kedvezményét mondotta ki a költséges vízi művekkel hasznavehetetlenből termőkké tett földekre nézve, míg az olyan mentesített területek adójának, illetőleg adóalapul szolgáló kataszteri tiszta jövedelmének 15 évi változhatatlanságáról, amely területek termőképességét a vízi művek jelentékenyen emelték, nem volt rendelkezés.

Ezeket a hiányokat pótolta az érdekelték számtalan sürgetésére az alkotmányos élet helyreállta után hozott 1875:VII. tc.-nek 53. §-a, illetőleg az 1881:XLII. tc., amely utóbbi törvény feloleli mindazokat az adókedvezményeket, amelyekben vízszabályozási művekkel védett területek után az egyes birtokosok, érdekeltségek vagy vízi társulatok részesülhetnek. Ennek az 1881:XLII. tc.-nek 7. §-a mondotta ki először azt, hogy bizonyos esetekben nem kell a mentesített terület adóalapul szolgáló katasz-

teri tiszta jövedelmét a vízi művekre fordított különös gazdasági költségek megfelelő százalékával csökkenteni, hanem ezekre a különös gazdasági költségekre eső adót kumulatív készpénzben kell az érdekeltségnek vagy társulatnak visszatéríteni; a törvény 8. §-a pedig a vízi művek költségeit (a különös gazdasági költségeket) első ízben állapítja meg akként, hogy különös gazdasági költségnek tekinthető az ármentesítési művek elkészítésébe fektetett alaptőke 8%-a, hozzáadva ehhez a védművek fenntartására hat éven át fordított költségeknek egy évi átlagát.

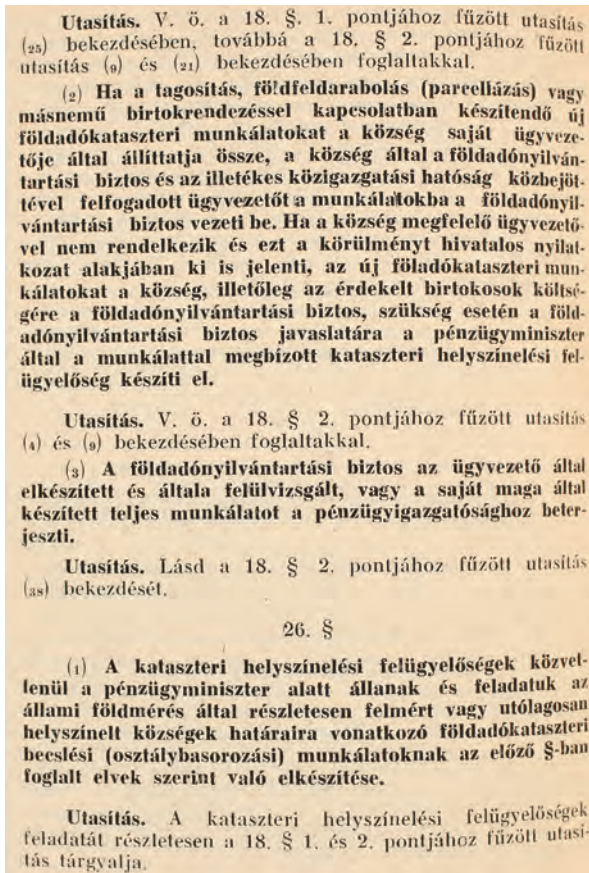
A Tisza és mellékfolyóinak szabályozásáról szóló 1884. XIV. tc. 23. §-a, illetőleg a vízjogról szóló 1885. évi XXIII. tc. 115. §-a megállapítja a közérdekű vízi társulatok által viselhető legnagyobb teher határát és kimondja, hogy a közérdekből fenntartandó vízi társulatok által szabályozási műveikbe beépített alaptőkének azt a részét, amely teherviselési képességüknek az idézett törvény-

■ Részlet a könyvből: a nyilvántartás szervezete

szakaszokban megállapított maximális határát meghaladja, az állam viseli.

Az 1881:XLII. tc. életbelépte után a pénzügyi helyzet annyira javult, hogy a vízi társulatok hitelszükségletei, főként a Magyar Földhitelintézet útján, az addiginál előnyösebb kamatterhű évi járulékok lekötése mellett váltak kielégítőkké, mihez képest az 1889:XXIX. tc. 1. §-ának 1. pontja a jövőre nézve a likvidációk során a vízi társulatok javára alaptőke címén adó-visszatérítés alapjául megállapított különös gazdasági költséget 8%-ról az alaptőke 5%-ára szállította le, ugyanennek a törvényszakasznak 2. pontja pedig kimondotta, hogy a vízi társulatok javára visszatérítendő földadó, föld-tehermentesítési járulék és általános jövedelmi pótdadó semmi szín alatt sem haladhatja meg a mentesített ártér adóalapul vett kataszteri tiszta jövedelme után az érvényben lévő adókulcs szerint járó földadó, föld-tehermentesítési járulék és általános jövedelmi pótdadó együttes összegének 80%-át.

Az 1889:XXX. tc. 16. §-a kimondja, hogy ha valamely adóvisszatérítésben részesülő vízi társulat a Magyar Földhitelintézettől vízszabályozási vagy talajjavítási kölcsönt vett fel, akkor a társulatot megillető adóvisszatérítési összegeket közvetlenül a Magyar Földhitelintézetnek kell kiutalványozni, amely abból a lejárt kölcsönjáradéknak esetleg fedezet nélkül maradt részét kiegyenlíti és a kiegyenlítés utáni maradványt a társulat rendelkezésére bocsátani köteles.

A földadókataszter kiigazításáról és a földadó százalékanak megállapításáról szóló 1909:V. tc. 30. §-a a földadó kulcsát 1913. évi január hó 1-étől kezdve a kataszteri tiszta jövedelem 25,5%-áról annak 20%-ára szállította le, ennek a törvénynek 31. §-a azonban kimondotta, hogy a vízi társulatok részére az 1889:XXIX. tc., valamint az ezt megelőző törvények alapján adó-visszatérítés címén folyósított összegek ennek a törvénynek határozmányai által változást nem szenvednek.

A világháború előtti koronaértéknek különösen a háború befejezte óta beállott rohamos hanyatlása szükségessé tette a vízi társulatokat és érdekeltségeket megillető adó-visszatérítések újabb szabályozását. A vízi társulatokat terhelő különös gazdasági költségek közül ugyanis a társulatok által vízi műveikbe már beépített alaptőkéket a koronaérték romlása számba vehető módon nem érintette, míg a vízi művek szoros értelmében vett fenntartási (regie) költségeinél a koronaérték romlása következtében beállott rendkívüli helyzet teljes mértékben érvényesült. Ez a körülmény indokolja az 1920:XXIII. tc. 91. §-ában, az 1922:XXI. tc. 11. §-ában, végül a jelen kiadványunkban ismertetett 1927. évi 100/P.M. számú hivatalos összeállítás 57. §-ában foglalt rendelkezéseket, amelyeknek értelmében az adó-visszatérítéseknek az alaptőke címén megállapított különös gazdasági költség után járó részét ezentúl is változatlan értékben, a vízi művek szoros értelmében vett fenntartási (regie) költségei után járó részét pedig a változott viszonyoknak megfelelően felemelt értékben kell a társulatok és érdekeltségek javára kiutalványozni.

IV. Az 1925. évig a földadóra vonatkozó törvényi rendelkezések több törvényben voltak szétszórva, úgyhogy az azokban való eligazodás jelentős nehézségeket okozott. Ehhez hasonló volt a helyzet a többi közadónál is.

Ennek az állapotnak megszüntetése végett a szanalási törvény (1924:IV. tc.) a pénzügyminiszternek egyebek közt arra is felhatalmazást adott, hogy a pénzügyi közigazgatás szervezetének átreformálásával egyidejűleg a pénzügyi törvényekről hivatalos összeállításokat adjon ki.

A pénzügyminiszter az említett törvényben foglalt felhatalmazás alapján az összes egyenes adókra vonatkozó törvényes rendelkezéseket tartalmazó hivatalos összeállításokat 1925. évi április havában tényleg ki is adta. Ezek között foglalt helyet a földadóról szóló 1925. évi 100/P.M. számú Hivatalos Összeállítás is, amely a földadóra vonatkozó, addig számos törvényben szétszórta rendelkezéseket egy egységes egészbe foglalta.

A földadóról szóló 1925. évi Hivatalos Ösz-

szeállítás életbeléptetése óta csak az „egyes adók és illetékek mérsékléséről és a pengőértékben való számítással kapcsolatos rendelkezésekről, továbbá a helyhatóságok háztartásának hatályosabb ellenőrzéséről” szóló 1927:V. tc. tartalmaz földadóra vonatkozó rendelkezéseket. Ez a törvény felhatalmazta a pénzügyminisztert arra is, hogy az egyenes adókra vonatkozó hivatalos összeállításokat a törvényben foglalt rendelkezések keresztülvezetése után – az aranykoronaértékben való számítás folytán szükséges volt, de a pengőértékben való kötelező számítás folytán tárgytalanná vált rendelkezések elhagyásával – újból kiadhassa.

E felhatalmazás alapján adta ki a pénzügyminiszter 1927. évi 100/P.M. szám alatt a földadóra vonatkozó törvényes rendelkezések újabb hivatalos összeállítását, amely az 1925. évi Hivatalos Összeállítástól csak annyiban különbözik, hogy ebbe az 1927:V. tc.-nek a földadóra vonatkozó rendelkezései is felvételtek, az aranykorona-értékkel kapcsolatos rendelkezések pedig pengőértékre alakították át.

A földadóra vonatkozó összes törvényes rendelkezéseket ez idő szerint tehát az 1927. évi 100/P.M. számú Hivatalos Összeállítás és az ennek végrehajtása tárgyában egyidejűleg kiadott 10.000 számú utasítás tartalmazza, amelyeknek rendelkezéseit nemcsak 1927. évi január hó 1-étől kezdődőleg, hanem a visszamenőleges adóztatásoknál is alkalmazni kell.

A jelen kiadványunkban a Hivatalos Összeállításnak és a vonatkozó végrehajtási utasításnak összes rendelkezéseit ismertetjük a Hivatalos Összeállítás egyes §-aihoz fűzött magyarázatokkal együtt. (A végrehajtási utasításban hivatkozott nyomtatványminták közül kiadványunkba csak az általános érdekűeket vettük fel, míg a szorosán a pénzügyigazgatóságok és a kataszteri helyszínelési felügyelőségek belső adminisztrációjához tartozó nyomtatványmintákat mellőztük.)

Végül megjegyezzük, hogy a törvényes rendelkezésekre való helyes hivatkozás a következőképpen történik: „a földadóról szóló H. Ö. (rövidítve: F.H.Ö.) ... §-ának bekezdése” vagy „az F.H.Ö. ... §-ának bekezdéséhez fűzött utasítás ... bekezdése”.